

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ MIZAÇ ÖZELLİKLERİ VE BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL CHILDREN'S TEMPERAMENT CHARACTERISTICS AND FATHER-CHILD COMMUNICATION

Nalan ARABACI

Ordu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü
drnalanarabaci@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9811-349X

Arzu ÖZYÜREK

Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü
Gelişimi ve Eğitimi Bölümü
arzuozzyurek@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3083-7202

Özlem GÖZÜN KAHRAMAN

Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü
okahraman@karabuk.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2767-0592

ÖZ

Geliş Tarihi:

15.11.2021

Kabul Tarihi:

29.06.2022

Yayın Tarihi:

30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Okul öncesi dönem, mizaç, baba-çocuk iletişimi

Keywords

Pre-school period, temperament, father-child communication

Bu çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin çocukların cinsiyeti ve doğum sırası, babaların yaş ve öğrenim düzeyi değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. İlişkisel tarama modelindeki çalışmada, 232 çocuk ve babaları araştırma grubunu oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında, Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği, Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde kişisel bilgilerin frekans ve yüzdeleri alınmış, değişkenler arası farkın belirlenmesinde Mann Whitney-U, Kruskal Wallis H Testi, iki ölçüm seti arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Brown Korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Sonuç olarak, çocukların mizaç ile baba-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir fark olduğu; çocukların tepkisellik durumu, duyuşal hassasiyet ve duyuşal duyarlılık mizaç özellikleri arttıkça baba-çocuk iletişiminin tüm alanlarda daha olumlu düzeyde gerçekleştiği saptanmıştır. Kız çocuğu olan babaların çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma ve dinleme düzeyleri, erkek çocuğu olanlara göre daha yüksektir. Çocuğun doğum sırasına ve babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık vardır. Baba yaşına bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

ABSTRACT

In this study, it was investigated whether the relationship between temperament characteristics of preschool children and father-child communication differs according to the variables of children's gender and birth order, fathers' age and education level. In the study in the relational screening model, 232 children and their fathers formed the research group. Temperament Scale for Children, Parent-Child Communication Evaluation Tool and Personal Information Form were used to collect data. In the analysis of the data, the frequencies and percentages of the personal information were taken, the Mann Whitney-U and Kruskal Wallis H Test were used to determine the difference between the variables, and the Spearman Brown Correlation coefficient was used to determine the relationship between the two measurement sets. As a result, there is a significant difference between children's temperament and father-child communication; It has been determined that as the children's reactivity, sensory sensitivity and emotional sensitivity temperament characteristics increase, father-child communication occurs at a more positive level in all areas. The speaking and listening levels of fathers with daughters in their communication with their children are higher than those with sons. There is a significant difference according to the birth order of the child and the education level of the father. No significant difference was found depending on the age of the father.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsozbilen.1023795>

Atıf/Cite as: Arabacı, N., Özyürek, A. ve Gözün Kahraman, Ö. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ve baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(2), 656-675

Giriş

Doğumu izleyen ve yaşamın en kritik dönemlerinden biri olan okul öncesi dönemde, çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişmesinde ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemli bir rolü vardır (Taylor & Machida, 1994). Çocuğun mizaç gibi kalıtımla getirdiği özelliklerinin ne kadar gelişeceği ve daha sonraki yıllara nasıl etki edeceği, ailenin yapısı ve bu yapı içindeki aile üyelerinin sahip olduğu özelliklerle yakından ilişkilidir. Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliği, aile içinde kurulan iletişim biçimleri ve ilişkiler, çocuk yetiştirme konusundaki bilgi, görgü, inanç ve tutumlar, çocuğa sunulan ortam, deneyim fırsatı ve çeşitli olanaklar gibi özellikler çocuğun tüm gelişim alanlarını etkileyen önemli unsurlardır. Çocuğun ilk başta kendisi daha sonra da en yakın çevresinden başlayarak, en uzak çevresiyle olumlu iletişim ve ilişkiler kurabilmesi bu unsurların onu ne kadar etkilediği ile yakından ilişkilidir (Berns, 2007; Knapp & Vangelisti, 2005).

Doğuştan gelen kişilik özelliklerinin bütünü olan mizaç, bireyin dikkati, duyguları, davranışları ve kendini düzenlemedeki özgün davranış tarzını belirleyen bireysel farklılıkları olarak tanımlanmaktadır ve mizaç, bireylerin ne yaptıklarıyla değil o duruma nasıl tepki verdikleri konusu ile ilgilenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, pek çok teorisyen (Thomas, Chess, Birch, Goldsmith, Rothbart, Buss ve Plomin) çocuğun değişik durumlarda nasıl davrandığı konusu ile ilgilenmiş, çocukların mizacını tanımlamak ve özelliklerini belirlemek için çeşitli teoriler oluşturmuşlardır. Mizacın ne olduğuna yönelik görüş birliğine varılamasa bile hemen hemen tüm modeller benzer temeller üzerine yapılandırılmıştır. Bu modellerin aynı görüşte birleştikleri noktalar; mizacın kalıtsal kökenlere sahip olduğu, oldukça erken yaşlarda oluşmaya başladığı ve çocuklukta meydana gelen davranış biçimlerinde belirgin olarak görüldüğü ve etkili olduğu şeklindedir. İlk olarak Thomas vd. (1968), duyuşal eşik, aktivite seviyesi, tepki, ritmik olma, uyum sağlayabilirlik, duygu durumu, yaklaşma-uzak durma/çekinme, sebat etme ve çelinebilirlik şeklinde çocuğun davranış tarzını açıklayan dokuz farklı mizaç özelliği tanımlamışlardır. Mizaç özelliklerinin kombinasyonları sınırsız olmakla birlikte, "kolay", "zor" ve "yavaş ısınan çocuklar" olmak üzere üç tür mizaç özelliği öne çıkmıştır (Akt. Akın-Sarı, 2018; Akt. Özdemir & Budak, 2019). Zor mizaca sahip olan çocukların aile içindeki çatışmalı durumlardan etkilenme düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu olumsuz etki, çocukların davranış sorunlarının artması üzerinde etkili olduğu gibi ilkökul dönemine kadar da devam etmiştir. Bu bulgular, çatışmaların yoğun olduğu ailelerde çocukların davranış sorunlarının gelişiminde zor mizacın bir kırılma faktörü olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Zor mizaç özellikleri, uyumsuz/çatışmalı aile ortamında çocuklar için risk faktörü oluştururken, kolay mizacın da koruyucu özelliği olduğu ortaya konulmuştur (Akt. Yağmurlu, Sanson & Köymen, 2005). Alanyazında, 3-8 yaş arasında yapılan bazı araştırmalarda da mizacın; tepkisellik (belirli bir uyarana veya olaya tepki göstermeye hazır olma), sebatkarlık (dikkatini bir aktivite üzerinde yoğunlaştırabilme), sıcakkanlılık (yeni insan ve ortamlara yaklaşma eğiliminde bulunma) ve ritmiklik (çocuğun yemek ve uyku gibi rutinlerinde düzenli olma) olmak üzere dört özelliği vurgulanmıştır. Bu özellikler, duygu, dikkat ve davranış düzenleme becerisi ile ilişkilendirilmiştir (Yolcu, Işıkoğlu-Erdoğan & Tetik, 2018).

Mizacın genetik kökenlerinin olması yanında zaman içinde ve çocuğun içinde yaşadığı çevresel özelliklere bağlı olarak bir değişim potansiyeli taşıdığını ifade etmek mümkündür. Yani çevreyle etkileşim, çocuğun uyumu ve davranışları üzerinde önemli bir role sahiptir (Chess & Thomas, 2012). Bireyin mizacı ile çevresi arasında bir uyum varsa optimal gelişim sağlanabilir. Tersine, uyum zayıflığı uyumsuz işleyişe yol açabilmektedir. Ebeveynlerin çocukların mizacı ile uyumlu davranışlar sergilemesi, çocuğun uyum sürecinin daha kolay bir şekilde gerçekleşmesi ve davranış sorunlarının azaltılması bakımından oldukça önemlidir (McClowry, Rodriguez & Koslowitz, 2008; Wachs, 2006). Ancak yapılan araştırmaların sonuçları, ebeveynlerin genellikle ikinci çocuklarının doğumuna kadar mizaca inanmadıklarını ortaya koymaktadır (Akt. Putnam, Sanson & Rothbart, 2002). İkinci çocuğun doğumundan önce, ilk çocuğun davranışı, ebeveynin yetiştirme biçiminin basit ve doğrudan bir sonucu olarak görülür ve ebeveynler için "bir övgü" veya "hata" olarak değerlendirilebilir. İkinci çocukta, birinci çocukta iyi çalışan yönetim stratejileri etkili olmayabilir. İlk çocukta yaşanan sorunlar (beslenme, uyku ve yabancılarla iletişimde) ikinci çocukta görülmeyebilir ancak yeni sorunlar ortaya çıkabilir. Bu tür deneyimler, "doğa"nın yanı sıra "yetiştirme"nin de çocuğun gelişimini etkilediğini, çocukların yaşamın çok erken dönemlerinden itibaren birbirlerinden farklı olduklarını ve bu farklılıkların ebeveyn-çocuk etkileşiminde önemli etkileri olduğunu kuvvetle desteklemektedir (Putnam, Sanson & Rothbart, 2002).

Bronfenbrenner'in biyo-ekolojik modelinde de vurgulandığı gibi, pek çok kuram ve kuramcı bireyin mizaç gibi kişilik özellikleri ile çevrenin etkileşiminin önemini ortaya koymaktadır. Bu modellere göre, bireyin

gelişimi ve öğrenmesi; kişi içi süreçler, kişiler arası süreçler ve çevresel faktörler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bireyler, mizaç ve kişilik özellikleri aracılığıyla ebeveynler, akranlar ve öğretmenlerle kurdukları ilişkiler sonucu gelişip öğrenmektedir (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Mizaçla ilgili pek çok araştırmada, belirli mizaç türlerinin birey için nasıl bir risk veya koruyucu faktör olabileceği ortaya konulmuştur. Örneğin, dışa dönük ancak engelleyici kontrolü az olan yeni yürümeye başlamış çocuklar, fiziksel yeteneklerini olduğundan fazla zannederek daha fazla kasıtsız yaralanmalara maruz kalmışlardır. Bir başka çalışmada, davranış bozukluğu olan ergenler, yenilik aramada yüksek mizaç özellikleri gösterirken, zarardan kaçınmada düşük mizaç özellikleri sergilemişlerdir. Bu sonuçlara göre, mizaç özelliklerinin, bireyler için fiziksel güvenlikle ilgili durumları yordadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle hem ev hem de okul ortamındaki yaşantılarda, çocukların mizaç özelliklerinin dikkate alınması son derece önemli görülmektedir. Konu bağlamında yapılan pek çok araştırmanın sonuçları da mizaç özelliklerinde çevresel faktörlerin etkisiyle değişimin olabileceğini ve bu çevresel faktörlerin önemini göstermesi bakımından anlamlıdır (Akt. McClowry, Rodriguez & Koslowitz, 2008). Ebeveynlik ve mizaç arasında bazı genel olumlu ilişkilerin olması da beklenmektedir: Örneğin, uyumlanabilen, yatıştırılması kolay veya girişken bir çocuk, sıcak ve duyarlı ebeveynliği ortaya çıkarabilirken, sinirli, talepkar veya geri çekilen bir çocuk, ebeveyn öfkesine veya uyarımın geri çekilmesine neden olabilmektedir. Tersine bir ifadeyle de sıcak ve duyarlı ebeveynlik, çocukta olumsuz duygusal ifadelerini azaltabilirken, mesafeli veya tutarsız ebeveynlik bunu artırabilir. Alanyazında, sözü edilen tüm bu beklentilerin lehine kanıtlar mevcuttur. İlgili çalışmaların çoğu (Buss, 1981; Crockenberg & Acredolo, 1983; Hinde, 1989; Linn & Horowitz, 1983), zayıf ebeveynlik ve genel tepkisizlikle birlikte değişme eğiliminde olan sıkıntılı mizaç özelliklerine (sinirlilik, zorluk, olumsuz ruh hali gibi) odaklanmıştır. Diğerleri (Hinde, 1989; Kyrios & Prior, 1990), çocuğun olumlu duygulanımı ve öz-düzenlemesi ile ebeveyn duyarlılığı, sosyal etkileşimi ve ödül kullanımı arasındaki ilişkilere dikkat çekmiştir (Akt. Putnam, Sanson & Rothbart, 2002).

Bütün bunların yanında ebeveynlik ve çocuk mizacı arasındaki ilişkide, üçüncü değişkenlerin ılımlılıktaki rolüne dair anlamlı kanıtlar da bulunmaktadır. Crockenberg (1986) tarafından öne sürülen bu değişkenlerden biri, çocuğun yaşıdır. Ebeveynler, zor mizaca meyilli çocuklarına daha fazla çaba harcayarak işe başlayabilirler, ancak bu çabayı zaman içinde sürdürmezler. Bu yaklaşımla tutarlı olarak Peters-Martin ve Wachs'ın (1984) araştırma bulgularında, annelerin bildirimine göre altı aylık bebeklerin geri çekilmesi, annenin daha fazla duygusal ve sözel tepkisi ve daha az kısıtlama ve cezalandırma ile ilişkili bulunmuştur. 12.ci aya gelindiğinde, yoğunluk daha az anne katılımı ve daha fazla kısıtlama ve ceza ile ilişkili çıkmıştır. Benzer şekilde, Maccoby, Snow & Jacklin (1984) tarafından yapılan gözlemsel bir çalışmada, 12 aylık zor (telaşlı, yatıştırması güç) mizaca sahip erkek çocukların annelerinin, çocuklar 18 aylık olduklarında, ortak bir öğretme-öğrenme görevindeki öğretme çabalarında azalma olduğu gösterilmiştir. Uysal çocuklar arasında, annelerin öğretme çabaları bu süre içinde artış göstermiştir. Çocuklar 12 aylıkken annelerin daha fazla öğretim çabası içinde olmaları, erkek çocukların zor mizaca sahip olmalarında bir düşüş öngörmüştür ve bu da ebeveyn-çocuk arasındaki çift yönlü etkilere işaret etmektedir (Akt. Putnam, Sanson & Rothbart, 2002; Maccoby, Snow & Jacklin, 1984; Peters-Martin & Wachs, 1984). Erkek ve kız çocukları için mizaç ve ebeveynlik ilişkilerinde de farklılıklar belgelenmiştir. Gordon'ın (1983) çalışmasında, iki ve dört yaşlarındaki çocukların anneleriyle etkileşimleri gözlemlenmiştir. Annelerin bildirimine göre "kolay" olarak sınıflandırılan çocukların davranışları "zor" çocuklardan farklı değildir ancak anneler "kolay" olarak tanımlanan erkek çocuklara "zor" olan erkek çocuklara göre daha fazla, "kolay" olarak tanımlanan kız çocuklara ise "zor" olan kız çocuklarına göre daha az yönerge vermişlerdir. Bunun yanında Crockenberg (1986), annelerin sinirli kız çocuklarının ağlamasına erkek çocuklardan daha duyarlı olduklarını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, ebeveynlerin, çocukların mizaç ve cinsiyet özelliklerine göre iletişim biçimlerini düzenlediklerini göstermektedir (Akt. Putnam, Sanson & Rothbart, 2002; Gordon, 1983). Üçüncü bir düzenleyici değişken kategorisi, ebeveynlerin psikolojik ve sosyal özelliklerini içermektedir. Prior, Sanson, Carroll & Oberklaid (1989), büyük bir örneklemin alt ve üst sosyo-ekonomik düzey gruplarından seçilen üç ve dört yaşlarındaki çocuk grupları arasındaki mizaç ve ebeveynlik ilişkilerini incelemişlerdir. Yüksek sosyo-ekonomik düzey grubunda mizaç faktörleri ile ebeveynlik boyutları arasında düşük sosyo-ekonomik düzey grubuna göre neredeyse iki kat daha fazla anlamlı korelasyon bulunmuştur (Prior, Sanson, Carroll & Oberklaid, 1989).

Görüldüğü üzere, ebeveynlerin çeşitli özellikleriyle birlikte temel inançları, değerleri ve beklentileri gibi değişkenlerin, çocukların bireysel özelliklerine yönelik tepkilerini önemli ölçüde etkilemesi muhtemeldir. Ebeveynlerin, sinirli ve esnek olmayan bir çocuğa, çocuğu sakinleştirmenin ve yönetmenin etkili yollarını bulma çabalarıyla mı yoksa çocuğu "zor" veya "kötü" olarak etiketleyerek mi tepki verdiği de buna dahildir.

Bununla birlikte, çocukların benzer ebeveynlik modellerine verdikleri tepkiler de farklı olabileceğinden, ebeveynlerin çocuklarının mizaç özelliklerine dikkat etmeleri ve ebeveynlik davranışlarını onlara adapte edebilmeleri gerekmektedir. Bu konu, çocuğun durumu ve ihtiyaçları ile ilgili işaretlerine dikkat etmeyi gerektirir. Ebeveynlik hedefi, çocuğun mizaç özelliklerine bağlı olarak, bir çocuk için bir şekilde ve diğer çocuk için farklı bir şekilde gerçekleştirilebilir (Putnam, Sanson & Rothbart, 2002). Sonuç itibarıyla, aile ortamındaki ebeveyn tutumları, çocuğun mizacıyla etkileşime girerek onun çocukluktan yetişkinliğe doğru gelişimini etkilemektedir. Diğer yandan, bireyler arasındaki iletişim ve ilişkinin iki yönlü bir süreç olması nedeniyle de ebeveynler kendi davranışlarını çocuklarına uyarlayarak çocukların mizacına uyum sağlamaktadır. Dolayısıyla hem çocukların hem de ebeveynlerin mizaç özellikleri, iki taraf arasındaki iletişimi ve ilişkileri etkilemektedir (Yolcu, Işıkoğlu-Erdoğan & Tetik, 2017).

Gelişimsel bağlamda bebeklerin dünyaya gözlerini açtıkları ilk andan itibaren kendilerini ifade etme kapasiteleri sınırlı olmasına rağmen çevreleriyle aktif iletişim kurma çabası içinde oldukları düşünüldüğünde, iletişimin insan hayatında ne kadar önemli bir rolü olduğu da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bebeklerin, iletişim etkinliğine uyum sağlamaya hazırlayıcı bir potansiyel ile dünyaya geldikleri de bilinen bir gerçektir (Arabacı & Ömeroğlu, 2016; Greenspan & Salmon, 1998). İlk olarak, bebeğin doğuştan getirdiği refleksler onun çevresiyle iletişim kurma sürecine aracılık eder ve ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim daha çok sözlü olmayan iletişim unsurlarıyla gerçekleşir. Bebekler, vücut ve yüz hareketleriyle ifade edilen sevgi, onaylanma, yüceltilme, tehdit ve öfke gibi duygusal temaları anlayarak buna uygun şekilde iletişim kurmaya çalışırlar. İletişim, daha sonra sesler ve sözcükler aracılığıyla gelişir. Böylece, kendilerine iletilen sözlü ve sözsüz mesajlar ardındaki niyetleri tam olarak anlayamazlar da ebeveyn-çocuk arasındaki ilk gelişimsel bağlar kurulmuş olur. Bu beceri, çocuğun tüm gelişim alanlarındaki ilerlemeyle ve çevredeki uyaranların da etkisiyle birlikte zaman içerisinde gelişerek çeşitlenir ve daha fonksiyonel bir hale gelir (Dowling, 2007). Genel olarak, duygu, düşünce ve bilgilerin aktarılması amacıyla sözlü, sözsüz ve yazılı yöntemlerden yararlanarak karşılıklı şekilde duygu, düşünce ve bilgileri paylaşma süreci olarak tanımlanabilen iletişim; konuşma ve etkin dinleme, mesaj, geribildirim, empati gibi unsurları barındıran çok dinamik bir süreçtir. İletişimin, davranış değişikliği yaratma ve ilişkileri düzenleme gibi özellikleri de bulunmaktadır. Bu nedenle, okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyen ve onun sağlıklı bir kişilik geliştirmesine katkı sağlayan çok önemli bir etkidir (Adair 2003). Bu bağlamda, çocuğun içine doğduğu aile ortamı ve aile ortamında kurulan ilk ilişkiler, onun gelişiminin en önemli belirleyicilerinden biridir. Bu dönemde, iletişim sürecinin doğru işletilebilmesi için ebeveynlerin oldukça büyük sorumlulukları vardır. Çünkü çocukların iletişim biçimleri aile ortamında, ona ilk bakım sağlayan ebeveynlerinden gördüğü biçimde şekillenir. Aile ortamında kurulan olumlu iletişim dili, çocuğun da her yaşta ve her ortamda olumlu bir iletişim süreci başlatmasında ve sürdürmesinde etkilidir. Çocukları ile olumlu iletişim kuran ve onu da bu yönde teşvik eden ebeveynler, çocuklarının doğru iletişim yöntemlerini öğrenmelerine katkı sağlamaktadır (Ersoy & Tezel-Şahin, 1999; Kandır & Alpan, 2008).

Öte yandan, çocuğun kişiliğinin ve çevresiyle kurduğu iletişimin önemli bir parçasını oluşturan “mizaç” kavramı evrensel olarak yaygın bir şekilde kabul edilse bile, sosyal gelişim bağlamında mizacın belirli özelliklerine değer verilme, ifade edilme ve teşvik edilme derecesi kültürden kültüre önemli farklılıklar göstermektedir. Bu yönüyle mizaç, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlama çok dikkat edilmeden ve ondan ayrı bir şekilde düşünülememektedir. “Mizaç”, “gelişim” ve “iletişim” birbirlerinden ayrı kavramlar olsa da yapılan pek çok araştırma birbirleriyle önemli derecede ilişki içinde olduklarını göstermiştir. Çevreyle etkileşim tarzından oluşan mizacın, etkileşim sırasında bireye sunulan olumlu ve olumsuz uyaranları kullanma biçimini etkilemesi beklenebilir. Bu doğrultuda, mizacın, çocuğun çevresini algılama ve bu algılama doğrultusunda da ona bir tepki oluşturma neticesinde iletişime ve sosyal gelişime etki ettiği düşünülmektedir (Akın-Sarı, 2018). Alanyazında günümüze kadar olan ebeveyn-çocuk araştırmalarının çoğu, özellikle doğumu izleyen ilk yıllarda annelerin çocuğun fizyolojik gereksinimlerini karşılayarak ona bakım sağlayan ve daha çok vakit geçiren kişiler olması nedeniyle, anne-çocuk iletişimi üzerine odaklanmıştır. Anne-bebek bağlanmasının önemli olduğu kabul edilerek, baba-çocuk ilişkisine ve bu ilişkinin önemine pek fazla ilgi gösterilmemiş, gereken değer verilmemiştir. Ancak geçmişte babalar ve çocuklar arasında yapılan sınırlı sayıda araştırmanın nispeten artış göstermesi ve bu araştırmalarda babaların da bir çocuğun gelişiminde önemli rol oynadığını gösteren bulguların ortaya konulması ile bu görüş değişmektedir (Çağdaş, 2003; Segrin & Flora, 2005).

Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ve çevreleri ile iletişimleri üzerine yapılan araştırmalarda mizacın sosyal davranışlar, sosyal uyum, sosyal yeterlilikler/beceriler, iletişim ve akran ilişkileri ile ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur (Arabacıoğlu, 2019; Başaran, 2005; Goldsmith vd., 1987; McClowry, Rodriguez & Koslowitz, 2008; Ramos, Wright-Guerin, Gottfried, Bathrust & Oliver, 2009; Wamboldt & Wamboldt, 2000; Zembat, Koçyiğit, Akşin-Yavuz & Tunçeli, 2018). Ancak yine de yapılan çalışmalarda, ebeveynlik ve mizaç hakkında basit sonuçlara varılamamaktadır. Çünkü metodolojik sorunlar dikkate alındığında bile, bulgulardaki değişkenlik yaygındır ve aynı mizaç özelliklerinin (örneğin, olumsuz duygusallık, sinirlilik) hem "iyi" hem de "kötü" ebeveynlikle ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu nedenle, Bates'in (1987) etkilerin küçük, tutarsız ve sonuçsuz olduğuna dair vardığı sonuç, bir dereceye kadar geçerliliğini koruyor görünmektedir. Diğer taraftan, üçüncü değişkenlerin etkisini araştıran çalışmaların miktarı sınırlı olmakla birlikte, çocuğun mizaç dışı özelliklerinin (yaş ve cinsiyet), bakım sağlayan kişinin ve çevrenin özelliklerinin (cinsiyet, psikolojik sağlık, sosyal destek, yaşam stresleri, sosyal sınıf/statü ve kültürel aidiyet gibi) tümünün, mizaç ve ebeveynlik arasındaki bağlantıları etkilediğine dair ikna edici kanıtlar mevcuttur (Akt. Putnam, Sanson & Rothbart, 2002). Maccoby vd. (1984), muhtemelen mizacın doğası gereği nispeten değişmez olduğu inancı nedeniyle, mizaç üzerindeki potansiyel ebeveynlik etkilerinin yeterince araştırılmadığına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, istikrar bağlamındaki tartışmalarda da değinildiği gibi, mizaç değişmez değildir ve ebeveynliğin değişimi için itici bir güç olacağı iddia edilebilir (Maccoby, Snow & Jacklin, 1984).

Sonuç olarak, alanyazından elde edilen bilgilerin ışığında görüldüğü üzere, okul öncesi, çocuğun tüm gelişim alanları açısından kritik bir dönemdir ve bu dönemdeki çocuklar olumlu ya da olumsuz pek çok uyarıcıya açıktır. Aile ortamında, ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimde yaşanan çeşitli olumsuzluklar, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine olumsuz yönde etki edebilmektedir. Bu nedenle baba-çocuk arasındaki iletişimde, iletişime etki eden olumlu ve/veya olumsuz unsurların belirlenmesi, olumlu yönlerin pekiştirilerek olumsuz faktörlerin ortadan kaldırılabilmesi için çeşitli öneriler sunulması yapılan araştırmalar doğrultusunda mümkün olacaktır. Alanyazında, çocukların mizaç özellikleri ile baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kişiliği oluşturan önemli faktörlerden biri olarak "mizaç" hakkında bilgi sahibi olunmasının, özellikle çocuğun gelişiminin şekillendiği ve yaşamın en kritik yılları olarak kabul edilen okul öncesi dönemdeki çocuklarla iletişim bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, babalarla yapılan çalışmaların, çocuğun gelişimindeki rolün sadece anneye atfedilmesi klişesine karşı, çocuğun yetiştirilmesi sürecinde babaların da demokratik bir şekilde katılım sağlaması ve çocuğun gelişiminden sorumlu tutulması gerektiği savının güçlendirilmesine katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu araştırma, babaların çocuklarıyla iletişim durumlarının belirlenmesi, iletişime etki eden faktörlerin ortaya konulması ve bu bağlamda önleyici hizmetler açısından erken müdahale çalışmalarına yardımcı olunması bakımından önemli görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ve baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin kişisel bazı değişkenlere göre incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Okul öncesi dönemdeki çocukların mizacı ile baba-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?
3. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi çocuğun doğum sırasına göre farklılık göstermekte midir?
4. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi babanın yaşına göre farklılık göstermekte midir?
5. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi babanın öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ve baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada, betimsel tarama modelinde ilişki tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır. İlişkisel çözümleme, korelasyon ve karşılaştırma olmak üzere iki türlü yapılabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2012; Karasar, 2005). Bu çalışmada, çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası ile babanın yaşı ve öğrenim düzeyi gibi değişkenlerle, çocukların aktivite düzeyi, yakınlık ve

uyum, duyuşsal hassasiyet, tepkisellik, dikkat ve sebat, ritmiklik ve duyuşsal duyarlılık olarak belirlenen mizaç özellikleri arasındaki ilişkiler iletişim bağlamında incelenmiştir. Alanyazına göre; ebeveynlerin yaşları, eğitim düzeyleri, çalışma durumları, ailenin geliri, ailenin yapısı, ailenin yaşadığı yer, ailedeki çocuk sayısı, çocuğa ayrılan zaman, çocuğun yaşı, cinsiyeti ve okula devam süresi gibi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişkenler aile ortamında çocuğun gelişimini, aile üyelerinin birbirleri ile olan iletişimlerini ve ilişkilerini etkilemektedir (Başaran, 2005; Erdoğan 2012; Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002; Kaya & Akgün, 2016). Çalışmada incelenen değişkenler bu bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde, olasılığa dayalı olmayan, kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay örnekleme yöntemi, sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan örnekleme türlerinden biridir. Kolay örnekleme yönteminde, her örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı verilir. Bu örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimlerin örnekleme seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansı vardır. Diğer bir deyişle, tüm katılımcıların seçilme olasılığı aynıdır ve bir katılımcının seçimi diğer katılımcıyı etkilemez. Kolay örnekleme yönteminin temsil sağlamada diğer yöntemlere göre daha üstün olduğu söylenebilir (Büyüköztürk vd., 2018; Koç-Başaran, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2011). Çalışmanın özellikle pandemi sürecine denk gelmesi nedeniyle ve zaman, emek, maliyet güçlükleri de göz önünde bulundurulduğunda, kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Ordu'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş grubunda 103'ü kız ve 129'u erkek olmak üzere 232 çocuk ve bu çocukların babaları oluşturmuştur. Tablo 1'de, araştırmanın örnekleme grubuna ilişkin kişisel bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 1. Örnekleme Grubuna İlişkin Kişisel Bilgiler

Çocuğun Doğum Tarihi	n	%
2014	29	12,5
2015	155	66,8
2016	48	20,7
Çocuğun Cinsiyeti		
Kız	103	44,4
Erkek	129	55,6
Çocuğun Doğum Sırası		
İlk çocuk	107	46,1
2. çocuk	98	42,2
3. çocuk	27	11,6
Babanın Yaşı		
26-30 yaş	12	5,2
31-35 yaş	89	38,4
36-40 yaş	77	33,2
41 yaş ve üzeri	54	23,3
Babanın Öğrenim Düzeyi		
İlkokul	14	6,0
Ortaokul	38	16,4
Lise	84	36,2
Ön lisans	23	9,9
Lisans	55	23,7
Lisans üstü	18	7,8

Tablo 1'de, çalışmaya katılan çocukların özellikleri incelendiğinde; çocukların çoğunluğunun (n=155; %66,8) 2015 doğumlu oldukları görülmektedir. Çocukların %44,4'i kız, %55,6'sı da erkek çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların çoğunluğu (n=107), %46,1 oranında ilk çocuktur. Çalışmaya katılan babaların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, 31-35 grubundaki babaların %38,4 ile çoğunluğu oluşturdukları görülmektedir. Bu grubu, %33,2 ile 36-40 yaş grubundaki babalar izlemektedir. Babaların öğrenim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, lise mezunu olan babaların (n=84) %36,2 oranı ile en yoğun grubu temsil ettikleri görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇİMO), Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇİMÖ): Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇİMÖ), Özyürek, Gözün Kahraman ve Pekdoğan (2020) tarafından 4-8 yaş arasındaki çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Form, anne-baba tarafından çocuğa ilişkin gözlemlere dayalı olarak doldurulmaktadır. “Her zaman-5 puan” ile “Hiçbir zaman-1 puan” arasında değişen beşli likert tipindedir. Yapılan AFA sonucunda, 33 madde ve yedi alt boyuttan oluşan ölçme aracının toplam varyansın %57,20’sini açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlılık katsayısı 0,85 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlar açısından incelendiğinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları; Aktivite Düzeyi alt boyutu için 0,79, Yakınlık ve Uyum alt boyutu için 0,82, Duyusal Hassasiyet alt boyutu için 0,57, Tepkisellik Durumu alt boyutu için 0,82, Dikkat ve Sebat alt boyutu için 0,62, Ritmiklik alt boyutu için 0,78, Duyusal Duyarlılık alt boyutu için 0,80 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, baba tarafından doldurulması istenen ÇİMÖ için güvenilirlik analizleri yapılmış; Aktivite Düzeyi alt boyutu için 0,67, Yakınlık ve Uyum alt boyutu için 0,80, Duyusal Hassasiyet alt boyutu için 0,51, Tepkisellik Durumu alt boyutu için 0,77, Dikkat ve Sebat alt boyutu için 0,64, Ritmiklik alt boyutu için 0,72, Duyusal Duyarlılık alt boyutu için 0,77 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlardan alınan yüksek puan ise şu şekilde yorumlanmaktadır: “Aktivite Düzeyi” çocuğun etkinlikler içerisindeki motor hareketlilik düzeyinin yüksek olduğunu, “Yakınlık ve Uyum” çocuğun yeni tanıştığı bireylere sıcak/yakın davranma ve yeni durumlara/ortamlara uyum sağlama düzeyinin yüksek olduğunu, “Duyusal Hassasiyet” çocuğun öfke, korku, üzüntü gibi duygu ifadelerini gösterme yoğunluğunun normal/kabul edilebilir düzeyde olduğunu, “Tepkisellik Durumu” çocuğun ses, ışık, koku gibi duyu hassasiyet düzeyinin yüksek olduğunu, “Dikkat ve Sebat” etkinliklerdeki dikkat ve sebatkarlık düzeyinin yüksek olduğunu, “Ritmiklik” çocuğun biyolojik ritmiklik düzeyinin yüksek olduğunu ve “Duyusal Duyarlılık” ise çocuğun diğerlerinin duygu durumlarına karşı hassasiyet düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA): Arabacı (2011) tarafından 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerini değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek, 37 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. ABÇİDA’nın “Konuşma” alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .67, “Dinleme” alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .70, “Mesaj” alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .60, “Sözsüz İletişim” alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .56 ve “Empati” alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .73 olduğu görülmüştür. Test-tekrar test güvenilirliğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; test-tekrar test korelasyonları, konuşma alt boyutu için .93, dinleme alt boyutu için .96, mesaj alt boyutu için .98, sözsüz iletişim alt boyutu için .95 ve empati alt boyutu için .96 olarak belirlenmiştir. ABÇİDA, anne-babaların formu doldurmasına dayalı bir kağıt-kalem testidir. Cevapları uygulama formu üzerine işaretlenebilen ölçek, “Her zaman-5 puan” ile “Hiçbir zaman-1 puan” arasında değişen beşli likert tipindedir. Anne-babalara bireysel ya da grup olarak uygulanabilen araçta; konuşma alt boyutunda sekiz, dinleme alt boyutunda altı, mesaj alt boyutunda sekiz, sözsüz iletişim alt boyutunda altı ve empati alt boyutunda dokuz madde bulunmaktadır. Alt boyuttaki bazı maddeler iletişim sırasındaki olumsuz davranışları ifade ettiği için ters olarak kodlanmaktadır. Ölçme aracında toplam bir puan bulunmamaktadır. Alınan yüksek puan, ilgili alt boyuta ilişkin olumlu iletişim özelliğini ifade etmektedir. Ters durum, iletişimin ilgili alt boyutuna ilişkin yetersizlik ve aksayan yönler olduğu şeklinde ifade edilmektedir. Bu çalışmada babalar tarafından doldurulması istenen ABÇİDA için güvenilirlik analizleri yapılmış; konuşma alt boyutu için .50, dinleme alt boyutu için .70, mesaj alt boyutu için .56, sözsüz iletişim alt boyutu için .51 ve empati alt boyutu için .70 olarak belirlenmiştir. Alanyazında, iç tutarlılık katsayısı için orta düzeyde değerler .60-.80 arasında belirtilmektedir (Kayış, 2009). Ancak bu çalışmadaki gibi, kullanılan ölçme aracının alt boyutlarında bu değerin altında sonuçların çıktığı mizaçla ilgili bazı çalışmalar da (Işıkoğlu-Erdoğan, Yoleri & Tetik, 2017; Kaya & Akgün, 2016; Yağmurlu & Sanson, 2009) mevcuttur. Bu durum, çalışmanın bir sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen form, çocukların yaş, cinsiyet ve doğum sırası ile babaların yaş ve öğrenim düzeyi bilgilerinin elde edilmesi amacıyla hazırlanan beş adet sorudan oluşmuştur.

Veri Toplama Yöntemi

Verilerin toplanabilmesi için çalışma öncesinde Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan (09.01.2020 tarih ve 2020/01 sayılı karar) ve MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel

Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme Komisyonu'ndan (21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı karar) gerekli etik ve resmi izinler alınmıştır. İzinlerin alınmasından sonra, okul öncesi eğitim kurumları ziyaret edilerek okul yöneticilerine ve öğretmenlere çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma verilerinin toplanmasından önce katılımcılara, araştırmanın amacı, verilen yanıtların gizliliği gibi konuları içeren bir onam formu ulaştırılmış, böylelikle araştırmacılar, anonimliği ve veri gizliliğini garanti etmişlerdir. Araştırmaya katılmayı kabul eden babalara ÇİMÖ, ABCİDA ve Kişisel Bilgi Formu çocukların öğretmenleri aracılığıyla ulaştırılmış ve doldurulan formlar yine öğretmenler aracılığı ile iki hafta içinde geri toplanmıştır. Formların nasıl doldurulması gerektiği, her formun başında verilen ayrıntılı yönergede açıklanmıştır. Ayrıca, formlarda yer alan sorular hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyen katılımcılar için form üzerinde araştırmacıların iletişim bilgilerine de yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kişisel bilgilerin frekans ve yüzdeleri alınmış, ABCİDA ve ÇİMÖ puanlarının genel olarak ve kişisel değişkenlere göre ayrı ayrı normallik dağılımları Kolmogorov Smirnow testi, basıklık ve çarpıklık değerleri, varyasyon katsayıları ve histogram grafikleri incelenmiştir. Kolmogorov Smirnow testi sonucu $p < 0.05$, basıklık ve çarpıklık katsayıları ± 2 'den ve varyasyon katsayısı 0,3'ten büyük bulunmuş, histogram grafikleri tek tepeli bir yapı oluşturmamıştır. Buna göre verilerin normal dağılmadığına karar verilmiş, verilerin analizinde non-parametrik testlerden Mann Whitney-U (MWU), Kruskal Wallis H (KWH) Testi ve Spearman Brown Korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmış, değişkenler arası farkın anlamlı çıkması durumunda farkın kaynağı MWU testi ile incelenmiştir.

Bulgular

1. Okul öncesi dönemdeki çocukların mizacı ile baba-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Tablo 2. ÇİMÖ ve Baba ABCİDA Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,198**	,044	-,049	,167*	,249**
	p	,002	,505	,461	,011	,000
Yakınlık ve Uyum	r	,117	,001	-,055	,107	,285**
	p	,076	,984	,406	,103	,000
Duyusal Hassasiyet	r	,634**	,580**	,368**	,652**	,577**
	p	,000	,000	,000	,000	,000
Tepkisellik Durumu	r	,679**	,652**	,341**	,808**	,464**
	p	,000	,000	,000	,000	,000
Dikkat ve Sebat	r	,328**	,297**	,099	,206**	,233**
	p	,000	,000	,132	,002	,000
Ritmiklik	r	,143*	,185**	,108	,119	,021
	p	,029	,005	,101	,070	,755
Duyusal Duyarlılık	r	,293**	,159*	,186**	,197**	,370**
	p	,000	,015	,004	,003	,000

* $p < 0.05$

Tablo 2'ye göre, ÇİMÖ Aktivite Düzeyi alt boyutu ile babaların ABCİDA Konuşma, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Yakınlık ve Uyum alt boyutu ile baba ABCİDA Empati alt boyutu; ÇİMÖ Dikkat ve Sebat alt boyut puanlarıyla baba ABCİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati; ÇİMÖ Ritmiklik alt boyut puanlarıyla baba ABCİDA Konuşma ve Dinleme alt boyutları; ÇİMÖ Duyusal Hassasiyet, Tepkisellik Durumu ve Duyusal Duyarlılık ile baba ABCİDA tüm alt boyutları ortalama puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0.05$). Bu ilişki Duyusal Hassasiyet ile baba ABCİDA tüm alt boyutları, Dikkat ve Sebat ile Konuşma alt boyutu, Duyusal Duyarlılık ile Empati alt boyutu puanlarında orta düzeyde iken diğer alt boyutlar arası ilişkiler düşük düzeydedir. Buna göre çocukların aktivite düzeyi arttıkça babaların çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma, sözsüz iletişim ve empati düzeylerinin de arttığı; çocukların yakınlık ve uyumu arttıkça babaların çocuklarıyla empati düzeylerinin arttığı; çocukların ritmikliği arttıkça babaların çocuklarıyla konuşma ve onları dinleme düzeylerinin arttığı; çocukların duyusal

hassasiyet, tepkisellik ve duygusal duyarlılıkları arttıkça genel olarak çocuklarıyla iletişimlerinin arttığı söylenebilir. Özellikle çocukların tepkisellik durumu, duygusal hassasiyet ve duygusal duyarlılık mizaç özellikleri arttıkça baba-çocuk iletişiminin tüm alanlarda daha olumlu düzeyde olmasının dikkat çekici olduğu söylenebilir.

Tablo 3 ve Tablo 4'te, babaların çocuklarıyla iletişimlerinde çocuğun cinsiyetine göre Spearman Brown Korelasyon Analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Kız Çocukların ÇİMÖ ve Baba ABCİDA Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,240*	,113	-,016	,184	,242*
	p	,015	,256	,869	,062	,014
Yakınlık ve Uyum	r	-,023	-,164	-,217*	-,013	,229*
	p	,817	,098	,028	,894	,020
Duyusal Hassasiyet	r	,653**	,565**	,294**	,649**	,589**
	p	,000	,000	,003	,000	,000
Tepkisellik Durumu	r	,668**	,638**	,222*	,811**	,437**
	p	,000	,000	,024	,000	,000
Dikkat ve Sebat	r	,342**	,370**	,079	,265**	,185
	p	,000	,000	,425	,007	,061
Ritmiklik	r	,160	,184	,041	,190	-,046
	p	,107	,063	,679	,054	,645
Duygusal Duyarlılık	r	,234*	-,011	,106	,184	,388**
	p	,017	,911	,286	,063	,000

*p<0.05

Tablo 3'te kız çocukların ÇİMÖ puanlarıyla babaların ABCİDA puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (p<0.05). Kız çocukların ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ile baba ABCİDA Konuşma ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Yakın ve Uyum ile ABCİDA Mesaj ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Duyusal Hassasiyet ve Tepkisellik ile ABCİDA tüm alt boyutları arasında; ÇİMÖ Dikkat ve Sebat ile ABCİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Duygusal Duyarlılık ile ABCİDA Konuşma ve Empati alt boyut puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir fark vardır. Bu ilişkiler düşük, orta ve yüksek düzeyde ilişkiler olup özellikle ÇİMÖ Duygusal Hassasiyet ve Tepkisellik Durumu ile ABCİDA alt boyut puanları arasındaki orta ve yüksek düzeyde ilişkiler dikkat çekmektedir. Buna göre kız çocuklarının aktivite düzeyi arttıkça babaların konuşma ve empati becerileri; çocukların yakınlık ve uyumu arttıkça babaların mesaj ve empati becerileri; çocukların duygusal hassasiyet ve tepkisellik durumu arttıkça babaların konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların dikkat ve sebat düzeyi arttıkça babaların konuşma, dinleme, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların duygusal duyarlılıkları arttıkça babaların konuşma ve empati becerileri artmaktadır.

Tablo 4. Erkek Çocukların ÇİMÖ ve Baba ABCİDA Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati
Aktivite Düzeyi	r	,159	-,022	-,088	,152	,252**
	p	,072	,803	,321	,086	,004
Yakınlık ve Uyum	r	,197*	,084	-,002	,180*	,289**
	p	,025	,344	,980	,041	,001
Duyusal Hassasiyet	r	,601**	,562**	,394**	,632**	,546**
	p	,000	,000	,000	,000	,000
Tepkisellik Durumu	r	,666**	,654**	,409**	,799**	,471**
	p	,000	,000	,000	,000	,000
Dikkat ve Sebat	r	,281**	,205*	,075	,124	,255**
	p	,001	,020	,400	,161	,004
Ritmiklik	r	,129	,187*	,147	,078	,065
	p	,145	,034	,096	,381	,465
Duygusal Duyarlılık	r	,322**	,271**	,204*	,181*	,337**
	p	,000	,002	,021	,041	,000

*p<0.05

Tablo 4'te erkek çocukların ÇİMÖ puanlarıyla baba ABCİDA puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Erkek çocukların ÇİMÖ Aktivite Düzeyi ile baba ABCİDA Empati alt boyutu; ÇİMÖ Yakınlık ve Uyum ile baba ABCİDA Konuşma, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutu; ÇİMÖ Duyusal Hassasiyet ve Tepkisellik ile baba ABCİDA tüm alt boyutları arasında; ÇİMÖ Dikkat ve Sebat ile baba ABCİDA Konuşma, Dinleme ve Empati alt boyutları; ÇİMÖ Ritmiklik ile baba ABCİDA Dinleme alt boyutu arasında; ÇİMÖ Duyusal Duyarlık ile baba ABCİDA tüm alt boyut puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir fark vardır. Bu ilişkiler düşük, orta ve yüksek düzeyde ilişkiler olup özellikle ÇİMÖ Duyusal Hassasiyet, Tepkisellik Durumu ve Duyusal Duyarlık ile ABCİDA alt boyut puanları arasındaki orta ve yüksek düzeyde ilişkiler dikkat çekmektedir. Buna göre erkek çocukların aktivite düzeyi arttıkça babaların empati becerileri; çocukların yakınlık ve uyumu arttıkça babaların konuşma, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların duyusal hassasiyeti, tepkisellik durumu ve duygusal duyarlılıkları arttıkça babaların konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati becerileri; çocukların ritmikliği arttıkça babaların dinleme becerileri artmaktadır.

2. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

Tablo 5. Çocukların Cinsiyeti ile Baba ABCİDA Puanları MWU Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	z	p
Konuşma	Kız	103	31,57	3,21	-2,269	,023*
	Erkek	129	30,65	3,11		
Dinleme	Kız	103	27,01	2,70	-1,706	,088
	Erkek	129	26,44	2,80		
Mesaj	Kız	103	32,90	3,26	-2,276	,023*
	Erkek	129	31,70	4,07		
Sözsüz İletişim	Kız	103	26,34	2,67	-1,845	,065
	Erkek	129	25,70	2,67		
Empati	Kız	103	35,40	4,94	-1,665	,096
	Erkek	129	34,45	4,75		

* $p<0.05$

Tablo 5'e göre, çocukların cinsiyeti ile babaların ABCİDA Konuşma ve Mesaj alt boyut puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0.05$). Kız çocuğa sahip babaların Konuşma ($\bar{x}=31,57$) ve Mesaj ($\bar{x}=32,90$) alt boyut ortalama puanları erkek çocuğa sahip babaların puanlarından ($\bar{x}=30,65$ ve $\bar{x}=31,70$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna göre kız çocuğu olan babaların çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma ve dinleme düzeylerinin erkek çocuğu olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Çocukların Doğum Sırası ile Baba ABCİDA Puanları KWH Testi Sonuçları

	Doğum Sırası	n	\bar{x}	S	H	p
Konuşma	İlk çocuk	107	31,60	2,91	5,886	,053
	2.çocuk	98	30,56	3,25		
	3.çocuk	27	30,74	3,70		
Dinleme	İlk çocuk	107	27,35	2,44	11,903	,003*
	2.çocuk	98	26,02	2,83		Fark: 1-2
	3.çocuk	27	26,55	3,20		
Mesaj	İlk çocuk	107	32,47	3,69	1,139	,566
	2.çocuk	98	31,92	3,84		
	3.çocuk	27	32,40	3,91		
Sözsüz İletişim	İlk çocuk	107	26,49	2,500	6,935	,031*
	2.çocuk	98	25,46	2,82		Fark: 1-2
	3.çocuk	27	25,88	2,60		
Empati	İlk çocuk	107	35,62	4,56	4,370	,112
	2.çocuk	98	34,45	4,68		
	3.çocuk	27	33,44	6,10		

* $p<0.05$

Tablo 6'ya göre, çocukların doğum sırası ile babaların ABCİDA Dinleme ve Sözsüz İletişim alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0.05$). Farkın kaynağı incelendiğinde, çocuğu ilk sırada doğan babaların Dinleme ve Sözsüz İletişim ortalama puanlarının ($\bar{x}=27,35$ ve $\bar{x}=26,49$) çocuğu ikinci veya üçüncü sırada doğanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre; çocukları ilk sırada doğmuşsa, babaların çocuklarıyla iletişimlerinde dinleme ve sözsüz iletişim becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

3. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimi babanın yaşı ve öğrenim düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

Tablo 7. Babanın Yaşı ile ABCİDA Puanları KWH Testi Sonuçları

	Baba yaşı	n	\bar{x}	S	H	p
Konuşma	26-30 yaş	12	31,16	2,62	6,716	,082
	31-35 yaş	89	31,69	3,37		
	36-40 yaş	77	30,76	2,99		
	41 ve daha büyük	54	30,42	3,12		
Dinleme	26-30 yaş	12	26,58	3,28	4,950	,175
	31-35 yaş	89	27,22	2,42		
	36-40 yaş	77	26,22	2,91		
	41 ve daha büyük	54	26,53	2,87		
Mesaj	26-30 yaş	12	31,91	3,65	4,181	,243
	31-35 yaş	89	32,93	3,55		
	36-40 yaş	77	31,74	3,98		
	41 ve daha büyük	54	31,87	3,80		
Sözsüz İletişim	26-30 yaş	12	25,75	3,36	7,636	,054
	31-35 yaş	89	26,58	2,39		
	36-40 yaş	77	25,36	2,99		
	41 ve daha büyük	54	25,96	2,36		
Empati	26-30 yaş	12	34,75	6,22	4,169	,244
	31-35 yaş	89	35,71	4,43		
	36-40 yaş	77	34,62	5,04		
	41 ve daha büyük	54	33,88	4,82		

* $p<0.05$

Tablo 7'ye göre, babaların yaşı ile ABCİDA alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0.05$). Buna göre baba-çocuk iletişiminin babaların yaşına bağlı olarak bir farklılık göstermediği söylenebilir.

Tablo 8. Babanın Öğrenim Düzeyi ile ABCİDA Puanları KWH Testi Sonuçları

	Baba Öğrenim Düzeyi	n	\bar{x}	S	H	p
Konuşma	İlkokul	14	30,23	4,06	2,713	,744
	Ortaokul	38	30,63	3,68		
	Lise	84	31,05	3,04		
	Ön lisans	23	31,04	2,97		
	Lisans	55	31,32	3,13		
	Lisans üstü	18	31,88	2,39		
Dinleme	İlkokul	14	25,35	3,41	12,238	,032*
	Ortaokul	38	25,81	3,16		
	Lise	84	27,05	2,51		
	Ön lisans	23	27,95	2,24		
	Lisans	55	26,47	2,75		
	Lisans üstü	18	27,00	2,35		
Mesaj	İlkokul	14	33,35	4,12	5,736	,333
	Ortaokul	38	31,23	3,12		
	Lise	84	32,10	4,15		
	Ön lisans	23	32,69	3,46		
	Lisans	55	32,60	3,65		
	Lisans üstü	18	32,38	3,68		
Sözsüz İletişim	İlkokul	14	24,35	3,54	11,136	,049* Fark: 1-4, 5, 6; 2-5
	Ortaokul	38	25,36	2,76		
	Lise	84	25,86	2,76		
	Ön lisans	23	26,56	2,17		
	Lisans	55	26,52	2,50		
	Lisans üstü	18	26,77	1,86		
Empati	İlkokul	14	30,64	5,67	9,467	,092
	Ortaokul	38	35,07	4,32		
	Lise	84	35,23	4,87		
	Ön lisans	23	35,17	4,57		
	Lisans	55	35,27	5,07		
	Lisans üstü	18	34,50	3,66		

*p<0.05

Tablo 8'e göre, babaların öğrenim düzeyleri ile ABCİDA Sözsüz İletişim alt boyut ortalama puanları arasındaki fark anlamlıdır (p<0.05). Farkın kaynağı incelendiğinde, ilkokul mezunu babaların Sözsüz İletişim ortalama puanlarının (\bar{x} =24,35) ön lisans, lisans ve lisans üstü öğrenime sahip babaların ortalama puanından (\bar{x} =26,56, \bar{x} =26,52 ve \bar{x} =26,77) ve ortaokul mezunlarının ortalama puanının (\bar{x} =25,36) lisans mezunlarının puanından (\bar{x} =26,52) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Buna göre, baba-çocuk iletişimde, ilkokul mezunu babaların daha üst düzey öğrenim gören babalardan ve ortaokul mezunu babaların ise lisans mezunu olan babalardan daha az sözsüz iletişimi kullandıkları söylenebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bir çocuğun biyolojik ve psikolojik doğumunun birbirinden farklı zamanlarda gerçekleştiği, biyolojik doğumun gözlemlenebilir ve kesin sınırlara sahip olmasına rağmen, psikolojik doğumun yavaş bir şekilde gerçekleştiği bilinmektedir. Bu süreçte babalar, bir bebeğin yaşamında en az anne figürü kadar önemli rol oynamaktadır. Çünkü babalar, bebeğin ilk kez, anne dışındaki başka birinin varlığından haberdar olmasını sağlamaktadır. Birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen alt sistemlerden oluşan "aile" içindeki babalık rollerinde son yıllarda pek çok değişiklikler yaşanmaktadır. Ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim ve ilişkiler de hem ebeveyne hem de çocuğa ait bazı özelliklerden etkilenmektedir (Öngider, 2013).

Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre; çocukların aktivite düzeyi arttıkça babaların çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma, sözsüz iletişim ve empati düzeylerinin de arttığı; çocukların yakınlık ve uyumu arttıkça babaların çocuklarıyla empati düzeylerinin arttığı; çocukların ritmikliği arttıkça babaların çocuklarıyla konuşma ve

onları dinleme düzeylerinin arttığı; çocukların duyuşsal hassasiyet, tepkisellik ve duyuşsal duyarlılıkları arttıkça genel olarak çocuklarıyla iletişimlerinin arttığı saptanmıştır. Çocukların tepkisellik durumu, duyuşsal hassasiyet ve duyuşsal duyarlılık mizaç özellikleri arttıkça baba-çocuk iletişiminin tüm alanlarda daha olumlu düzeyde olması dikkat çekicidir. Sosyal ve duyuşsal gelişim alanındaki önemli bileşenlerden olan sosyal uyum ve mizacın, bireyin iletişim becerileri ve ruh sağlığı ile doğrudan ya da dolaylı bir ilişki içinde olduğu bilinmektedir. İletişimin, karşılıklı konuşmaya, anlamaya ve empatiye dayalı bir süreç olduğu ve kişilerarası ilişkilerin oluşmasında bir köprü vazifesi gördüğü de bilinmektedir (Arabacı, 2011; Kılıç & Güngör-Aytar, 2017). Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, alanyazında da vurgulandığı gibi, iletişimin iki yönlü bir süreç olduğunu ve olumlu iletişim özelliklerinin kaynak ve hedef arasındaki olumlu iletişim sürecini pekiştirdiğini destekler niteliktedir. Alanyazında yapılan araştırmaların sonucunda (Arı & Yaban, 2016; Aytemiz, 2010; Barber, 2001; Dereli & Dereli, 2017; Dixon & Shore, 1997; Gözün-Kahraman & Gökşen, 2021; Ladd & Burges, 1999; Morales vd., 2000; Slomkowski vd., 1992; Spere vd., 2004; Yağmurlu & Altan, 2010; Yağmurlu, Sanson & Köymen, 2005; Yaman, 2018; Yoleri & Küçükyeşil, 2014), çocukla iletişimdeki olumlu ve demokratik ebeveyn tutumlarının çocuklardaki sıcakkanlılık mizaç özelliğini, duyu düzenleme becerilerini, olumlu sosyal davranışları ve bilişsel becerileri öğrenmeyi anlamlı derecede yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveyn davranışlarının oluşmasında, ebeveynlerin kişisel özellikleriyle birlikte, çevresel unsurlar ve çocuğun mizacı gibi kişisel özellikleri de etkilidir. Çocukların mizaç özelliklerinin ebeveynlerin tutumu üzerinde etkili olabileceği, özellikle yüksek sebatkarlık mizacına sahip çocukların, ebeveynlerdeki yüksek düzeyde gelişime açıklık ve demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Sıcakkanlı mizaç özelliğine sahip çocukların ebeveynlerinin daha duyarlı ve olumlu ebeveyn davranışları gösterdiği bulguları da alanyazında mevcuttur. Neville-Nelson & Simmerer'in (1984) araştırmasında, okul öncesi dönemdeki çocukların sebatkarlığı, uyum yeteneği, ritmiklik düzeyi, iyi oluşu ile ebeveynin ilgisi, yakınlığı, duyarlılığı ve yol göstericiliği gibi özellikleri arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre, çocukların davranış biçimlerinin ebeveynlerin davranış biçimine de katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rubin, Nelson, Hastings & Asendorpf (1999), yaptıkları boylamsal araştırmada, çocuğun mizaç özelliklerinin anne ve baba davranışlarını yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çocuğun utangaç olarak algılanması daha sonraki ebeveyn algılarını da sabit kılmıştır. Buna bağlı olarak, çocuğun iki yaşındayken utangaç olarak algılanması iki yıl sonra ebeveynin çocuğun bağımsızlığını cesaretlendirme davranışındaki azalmayı yordamıştır. Bu sonuç, çocukların mizaç özelliklerinin ve ebeveynlerin mizaç algısının, ebeveynlerin daha sonraki çocuk yetiştirme davranışlarını öngördüğü ve ebeveynlik stresini etkilediği varsayımını desteklemektedir. Ayrıca, çocukların mizacına ilişkin sıcakkanlılık ve ritmiklik özelliklerinin, konuşma ve dinleme gibi alıcı ve ifade edici dil becerileri, dolayısıyla iletişim becerileri üzerinde yordayıcı etkisi bulunduğu sonucu da elde edilmiştir. Çocukların dili kazanım süreçlerinde, sebat, dikkat, uyumlu ve olumlu bir ruh haline sahip olma gibi mizaç özellikleri etkili olmuştur. Örneğin, utangaçlık ve içedönüklük mizaç özelliklerine sahip olan çocukların, bu özelliklere daha az sahip olan çocuklara göre, alıcı ve ifade edici dil kazanımları bakımından daha az kelime sayısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Çekingen mizaç özelliğine sahip çocuklar hem akranları hem de öğretmenleriyle daha az yakınlıkta iletişim halinde olmuşlardır. Bununla birlikte çekingen mizaç özelliğine sahip olan çocuklar öğretmenlerine karşı daha fazla bağımlılık geliştirmişlerdir. Ayrıca, mizacın, çocukların uyumuna ilişkin öğretmen algıları üzerinde de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, kız çocuğu olan babaların çocuklarıyla iletişimlerinde konuşma ve dinleme düzeylerinin erkek çocuğu olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Araştırmalar, kadınlar ve erkekler arasında, konuşmanın süresi ve konusu, konuşmada gramer yapısı ve kelime kullanımı, konuşmayı yönetme, espri yeteneği ve konuşmada açıklık gibi konular bakımından iletişimsel farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde, fiziksel temas ve sevginin gösterimi, oyun oynama biçimi, oyuncak ve kıyafet seçimi gibi konularda da farklılıklar bulunmaktadır (Akt. Arabacı, 2011). Bununla birlikte, Block, Block & Morrison (1981) tarafından anne-babaların kız ve erkek çocuklarına yönelik davranışlarının farklılığına ilişkin olarak yapılan çalışmada, çocuk yetiştirmede çocuğun cinsiyetinin yarattığı farklılığın, erken çocukluk döneminden itibaren başladığı ve çocukluk döneminde de devam ettiği saptanmıştır. Altın'ın (2014) çalışmasında, babaların kız çocuklarına karşı daha fazla duyuşsal yakınlık hissettiği yönünde bulgular elde edilmiştir. Chaplin, Cole & Zahn-Waxler'in (2005) araştırmalarında, annelerin değil de babaların, kızlarının anlık üzüntü ve kaygı ifadelerine erkek çocuklarından daha fazla tepkiler verdiklerini ve erkek çocuklarının öfke ve uyumsuz duyuş ifadelerine de kızlardan daha fazla tepki gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Erkek çocukların bebeklik döneminde kızlardan daha yüksek uyarılma düzeylerine sahip olduğu ve erken çocukluk döneminde erkeklerin kızlardan daha az dil becerisi ve

engelleme kontrol sergilediği gösterilmiştir. Eisenberg, Fabes, Karbon, Murphy, Wosinski, Polazzi, Carlo & Juhnke (1996) ile Kaya'nın (2014) araştırmalarında, okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum alt ölçeği puanlarında kendi kendini yönetme, işbirlikli katılım ve genel uyum düzeyi puanlarında da kız çocukları lehine anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kızların daha fazla toplum yanlısı, akranlarından daha çok kabul gören, sosyal açıdan yetkin ve erkeklerden daha popüler oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Arabacıoğlu'nun (2019), okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyumlarında ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri ilişkisini incelediği araştırmasında da kız çocuklarının okula uyum puanlarının erkek çocukların puanlarından daha yüksek düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmalarla elde edilen veriler ayrıca, sözel olmayan duyarlılık, öfke, korku ve üzüntünün dışavurumu, savunma şekli vb. duygusal işleyişin çeşitli alanlarında cinsiyet farklılıkları olduğunu göstermektedir. Yine araştırmalar, gelişimle birlikte, erkeklerin çoğu duygunun ifade edilmesini ve atfedilmesini giderek daha fazla engellediğini, kızların ise sosyal olarak kabul edilemez duyguların, örneğin öfkenin ifade edilmesini ve tanınmasını giderek daha fazla engellediğini göstermektedir. Erkekler ve kızlar arasında oluşan bu farklılıklar, cinsiyet farklılıklarına doğuştan gelen mizaçla ilişkili adaptasyonlar veya mevcut sosyokültürel baskılara adaptasyonlar gibi farklı sosyalleşme süreçlerinin bir işlevi olarak düşünülmektedir. Tüm bu örneklerde de görüldüğü gibi, yapılan araştırmanın sonuçlarına benzer şekilde, okul öncesi dönemde iletişim ve sosyal duygusal gelişim alanında cinsiyet ve mizaç farklılıklarını vurgulayan pek çok araştırma bulunmaktadır.

Çalışmada, ilk sırada doğan çocukların babalarının çocuklarıyla olan iletişimlerinde, dinleme ve sözsüz iletişim becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Genel olarak ebeveynlerin ve özelinde de babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla iletişimini ve ilişkisini inceleyen araştırmalarda, çocuğun yaşı, ebeveyn-çocuk ilişkisinde anlamlı fark yaratan değişkenler arasında gösterilmektedir (Aksoy & Tatlı, 2019; Bükün & Parlar, 2021; Kaytez & Durualp, 2016; Uzun & Baran, 2019). Bununla birlikte, ebeveynlerin, ilk ebeveynlik heyecanı ile çocuklarını yaşamlarının odak noktasına yerleştirmeleri beklenen bir durumdur. Bilindiği üzere, bebeğin doğuştan getirdiği refleksler, onun iletişim kurma sürecine aracılık etmektedir. Bu nedenle, ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim ilk başlarda daha çok sözlü olmayan iletişim unsurlarıyla gerçekleşmektedir. Vücut ve yüz hareketleriyle ifade edilen sevgi, onaylanma, yüceltilme, tehdit ve öfke gibi duygusal temalar karşılıklı olarak anlaşılabilir, buna uygun şekilde iletişim kurma çabası görülmektedir (Arabacı & Ömeroğlu, 2016). Araştırmanın örnekleminde yer alan çocukların küçük yaş grubunda olmaları ve dil gelişimi bakımından henüz yeterli olgunluğa ulaşmamış olmalarının da ortaya çıkan bu sonuç üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmadaki bir diğer bulguda, baba-çocuk iletişiminin babaların yaşına bağlı olarak bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Alanyazında yaşın iletişime etki etmesi durumu oldukça değişkendir ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile sosyo-kültürel özellikleri gibi bazı değişkenlerden oldukça etkilenmektedir. Ancak, özellikle genç ya da ileri yaş grubundaki ebeveynlerin ebeveynlikle ilgili tutum ve davranışlarında daha olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalara göre (Aksoy & Tatlı, 2019; Dunn, 1988; Güzel & Tüfekci-Akcan, 2019; Lowenthal & Lowenthal, 1997; Meriç & Özyürek, 2018; Parke & Clarke-Stewart, 2001; Pekkarataş, 2010; Tezel-Şahin & Özyürek, 2008; Thornberry, Smith & Howard, 1997; Uzun & Baran, 2019), ebeveynliğin başladığı andaki yaş, kadınların ve erkeklerin annelik ve babalık rollerini nasıl yönettikleri konusunda önemli etkilere sahip olabilir. Bireyin yaş, cinsiyet, sosyal statü gibi özelliklerinin diğerleriyle kurdukları iletişim üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Bu araştırmadaki 232 kişilik örneklem grubu incelendiğinde, babaların çoğunluğunun (n=166) 31-35 yaş (n=89) ve 36-40 yaş (n=77) aralığında, yani orta yaş grubunda oldukları görülmektedir. Ayrıca, araştırmanın verilerinin toplanmasının pandemi sürecine denk gelmesi ve her yaş grubundan babanın izole yaşam nedeniyle ev ortamında daha uzun süreler vakit geçirmesi nedeniyle iletişimde yaştan kaynaklanan bir farklılığın ortaya çıkmamış olduğu şeklinde düşünülebilir.

Bu çalışmada, baba-çocuk iletişimde, ilkökul mezunu babaların daha üst düzey öğrenim gören babalardan ve ortaokul mezunu babaların ise lisans mezunu olan babalardan daha az sözsüz iletişimi kullandıkları saptanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzey grubundaki babaların eğitim ve kültür düzeyleri, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey grubundaki babalara göre daha düşük olmaktadır. Bu bağlamda, babanın eğitim durumu, işi, yaptığı işin niteliği, aylık geliri, çocuğu ile bir arada bulunma süresi, ailenin sık sık yer değiştirmesi gibi değişkenler çocuğun gelişimini ve kişiliğini, aile üyelerinin birbirleri ile olan iletişimini ve ilişkisini etkilemektedir (Aksoy & Tatlı, 2019; Altın, 2014; Başaran, 2005; Güzel & Tüfekci-Akcan, 2019; Liman, 2020; Meriç & Özyürek, 2018; Tezel-Şahin & Özyürek, 2008; Uzun & Baran, 2019). Babaların, eğitim düzeylerinin

düşük olmasına bağlı olarak, küçük çocukları ile olan iletişimlerinde özellikle çocuğun yaşına ve gelişimsel özelliklerine bağlı olarak göz teması, dokunma, okşama vb. sözsüz iletişimle ilgili unsurları kullanmanın önemini bilmemelerinin, sonucun bu yönde çıkmış olmasında etkisi olduğu düşünülebilir.

Çocukların mizaç özelliklerinin baba-çocuk çocuk iletişimine etkisinin, çocuklara ve babalara ait bazı değişkenler açısından incelendiği bu araştırmadan elde edilen bulgular ve araştırmanın sınırlılıkları doğrultusunda gelecekte planlanacak çalışmalara ışık tutması amacıyla araştırmacılara, okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlere, sahada çocuğun gelişiminden ve eğitiminden sorumlu olarak çalışan uygulayıcılara yönelik bazı önerilere yer verilmiştir.

- Araştırma, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ordu’da okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş grubundaki 232 çocuk ve onların babaları ile sınırlı olmuştur. Sonraki çalışmalarda farklı bölgelerde ve daha büyük örneklem grupları ile çalışmalar planlanabilir.
- Araştırmada çocukların mizaç özellikleri ile baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Gelecekte, mizaç ve iletişim bağlamında, çocuğa ve babaya ait farklı değişkenlerin (özgüven, öz değer, öz-düzenleme gibi kişilik özellikleri, iyi oluş, problem çözme becerileri vb.) ele alınarak incelendiği ilişkisel, niteliksel ve karma desenlerde araştırmalar ve boylamsal çalışmalar planlanabilir.
- Araştırmalar, okul öncesi dönemdeki daha küçük yaş gruplarını içerecek şekilde genişletilebilir ve bu gruplar arasında karşılaştırma çalışmaları yapılabilir.
- İletişimin iki yönlü bir süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, baba-çocuk iletişiminin mizaçla ilişkisinin “babadan çocuğa” olmakla birlikte “çocuktan babaya” doğru olacak şekilde karşılıklı olarak incelenmesine yönelik çalışmalar planlanabilir.
- Bazı kültürel ortamlarda (örneğin, bireyselliğe daha az değer verilen daha toplulukçu kültürlerde), ebeveynlik tarzlarının bir çocuğun belirli özelliklerine göre uyarlanması daha az gerekli veya daha uygun görülebilir. Bu nedenle, ebeveynlik-mizaç ilişkileri üzerindeki bağlamsal etkileri anlamak için daha fazla sayıda çalışma yapılmalıdır.
- Alanyazında da belirtildiği üzere, zor mizaç özelliklerine sahip çocuklar ve ebeveynleri yüksek risk altında görülmektedir. Zor mizaç, çocuk yetiştirme konusunda özel talepler doğurur ve bu da ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarını ve ebeveynlik algıları ile tutum ve tarzlarındaki duyarlılık derecesini tehdit edebilir. Bu nedenle, ailelere yönelik mizaç ve iletişim temelli davranışsal ebeveynlik müdahalelerinin planlanması, uygulanması ve yaygınlaştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu programlar, bu araştırmadan elde edilen sonuçla da bağlantılı olarak, özellikle eğitim düzeyi düşük ve dezavantajlı gruptaki ebeveynler için öncelikli olarak hedeflenmelidir.
- Okul/kurum ortamının çocuğun ev ortamını desteklemedeki önemli rolünden hareketle, çocuğun gelişimi ve eğitiminden sorumlu eğitimciler, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları, psikolojik danışma ve rehberlik elemanlarına yönelik iletişim, gelişim ve mizaç gibi ilişkisel bağlamlardaki konulara yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi çocuğun gelişiminden ve eğitiminden sorumlu olan kurumlarda görevli eğitimcilerin ve uzmanların, ebeveynlere yönelik mizaç ve iletişim temelli ebeveynlik uygulamalarını içeren eğitim programlarını hazırlayarak uygulamaları teşvik edilebilir. Bu bağlamda, ebeveynler için, iletişim ve mizaç konusyla ilgili görsel, işitsel, basılı veya dijital kaynaklar hazırlanabilir.

Kaynakça

- Adair, J. (2003). *Etkili iletişim* (Ö. Çolakoğlu, Çev.). Babıalı Kültür Yayıncılığı.
- Akın-Sarı, B. (2018). Mizaç özellikleri ve gelişime etkileri. *Türkiye Klinikleri*, 4(1), 5-9.
- Aksoy, A. B., & Tatlı, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/45470/570876>
- Altın, M. (2014). *Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Arel Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Arabacı, N. (2011). *Anne-baba-çocuk iletişimini değerlendirme aracı'nın (ABCİDA) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi].

- Arabacı, N., & Ömeroğlu, E. (2016). Anne-baba-çocuk iletişimi değerlendirme aracı'nın (ABCİDA) geliştirilmesi: geçerlik güvenirlik çalışması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(7), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/34069/376868>
- Arabacıoğlu, B. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum düzeyleri ile ebeveyn tutumları ve çocuğun mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Arı, M., & Yaban, E. H. (2016). Okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları: mizaç ve duygu düzenlemenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 125-141. DOI:10.16986/HUJE.2015014655
- Aytemiz, T. (2010). *Ebeveyn kişiliği, çocuğun mizaçı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Barber, A. (2001). *Finding the right fit: the relation between children's temperament and adjustment in two divergent daycare settings*. [Master thesis, Carleton University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim psikolojisi*. Nobel Yayıncılık.
- Berns, R. M. (2007). *Child, family, school and community: socialization and support*. Thomson Wadsworth Corporation.
- Block, J. H., Block, J., & Morrison, A. (1981). Parental agreement-disagreement on child-rearing orientations and gender-related personality correlates in children. *Child Development*, 52, 965-974.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: theoretical models of human development* (p. 793-828). John Wiley & Sons Inc.
- Bükün, Z., & Parlar, H. (2021). Sosyo-kültürel yapı ve babalık doyumu (Diyarbakır ili örneği). *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 450-476. <https://doi.org/10.47793/hp.945343>
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2018). *Sosyal bilimler için istatistik*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Chaplin, T. M., Cole, P. M., & Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: gender differences and relations to child adjustment, *Emotion*, 5, 80-88. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.5.1.80>
- Chess, S., & Thomas, A. (2012). *Goodness of fit: clinical applications for infancy through adult life*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Çağdaş, A. (2003). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Dereli, E., & Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/28496/304177>
- Dixon, W. E., & Shore, C. (1997). Temperamental predictors of linguistic style during multiword acquisition. *Infant Behavior and Development*, 20(1), 99-103. [https://doi.org/10.1016/S0163-6383\(97\)90065-5](https://doi.org/10.1016/S0163-6383(97)90065-5)
- Dowling, M. (2007). *Young children's personal, social and emotional development*. Paul Chapman Publishing.
- Dunn, (1988). Sibling influences on childhood development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29(2), 119-127. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1988.tb00697.x>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, R., Murphy, B. C., Wosinski, M., Polazzi, L., Carlo, G., & Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behavior to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67, 974-992. PMID: 8706539.
- Erdoğan, T. (2012). *Ailede cinsiyet sosyalizasyonunu etkileyen faktörlerin araştırılması: Denizli örneği, Bilimsel araştırma projesi sonuç raporu*. <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/63/T%0c3%bcrkan%20Erdo%0c4%9fan.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ersoy, Ö., & Tezel-Şahin, F. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(1), 58-62.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., & McCall, R. B. (1987). Roundtable: what is temperament? Four approaches. *Child Development*, 58(2), 505-529. <https://doi.org/10.2307/1130527>
- Gordon, B. (1983). Maternal perception of child temperament and observed mother-child interaction. *Child Psychiatry and Human Development*, 13, 153-167. DOI: 10.1007/BF00705856
- Greenspan, S. I., & Salmon, J. (1998). *Meydan okuyan çocuk*. (Çev.) İsmail Ersevîm. Özgür Yayınları.

- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtimal davranışı ve bunu etkileyen faktörler, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güzel, H., & Tüfekci-Akcan, A. (2019). 3-6 yaş çocuğu olan babaların çocuklarıyla ilişkilerinin incelenmesi (Gaziantep örnekleme). 6. *Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Eğitim Bilimleri Tam Metin Bildiri Kitabı* içinde (s. 245-255). Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Sosyal duygusal değerlendirme aracının (ITSEA) farklı sosyo-ekonomik düzeylerde uygulanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 41-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26113/275115>
- Kanpp, M. L., & Vangelisti, A. L. (2005). *Interpersonal communication and human relationships*. Pearson Education, Inc.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, S. Ö. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1311-1324. <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.51992>
- Kaya, S., & Akgün, E. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *İlköğretim Online*, 15(4), 1311-1324. doi: <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.51992>
- Kayış, A. (2009). Güvenirlilik analizi. Ş. Kalaycı (Ed), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. (403-419). Asil Yayıncılık.
- Kaytez, N., & Durualp, E. (2016). Annelerin kabul-red düzeylerinin çocuğun mizacı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 418-431. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/32971/366454>
- Kılıç, K. M., & Güngör-Aytar, F. A. (2017). Erken çocuklukta sosyal becerilere sosyal beceri eğitiminin etkisi, sosyal becerilerle mizaç arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 42(191), 185-204. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.7162>
- Koç-Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *The Journal of Academic Social Sciences*, 5(47), 480-495. doi: [10.16992/ASOS.12368](https://doi.org/10.16992/ASOS.12368)
- Ladd, G. W., & Burges, K. B. (1999). Charting the relationship trajectories of aggressive, withdrawn, and aggressive/withdrawn children during early grade school. *Child Development*, 70(4), 910-929. doi: [10.1111/1467-8624.00066](https://doi.org/10.1111/1467-8624.00066).
- Lıman, B. (2020). 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve davranış durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 8-19. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/54277/609992>
- Lowenthal, B., & Lowenthal, R. (1997). Teenage parenting: challenges, interventions and programs. *Childhood Education*, 74, 29-32. DOI: [10.1080/00094056.1997.10521910](https://doi.org/10.1080/00094056.1997.10521910)
- Maccoby, E. E., Snow, M. E., & Jacklin, C. N. (1984). Children's dispositions and mother-child interaction at 12 and 18 months: A short-term longitudinal study. *Developmental Psychology*, 20, 459-472. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.20.3.459>
- McClowry, S. G., Rodriguez, E. T., & Koslowitz, R. (2008). Temperament-based intervention: Re-examining goodness of fit. *European Journal of Developmental Science*, 2(1-2), 120-135. DOI: [10.3233/DEV-2008-21208](https://doi.org/10.3233/DEV-2008-21208)
- Meriç, A., & Özyürek, A. (2018). Anne-babaların okul öncesi dönem çocuklarıyla iletişimlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(73), 391-411. DOI: [10.16992/ASOS.13923](https://doi.org/10.16992/ASOS.13923)
- Morales, M., Mundy, P., Delgado, C. E. F., Yale, M., Messinger, D., Neal, R., & Schwartz, H. K. (2000). Responding to joint attention across the 6- through 24-month age period and early language acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(3), 283-298. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(99\)00040-4](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(99)00040-4)
- Neville-Nelson, J. A., & Simmerer, N. J. (2007). A Correlational study of children's temperament and parent behavior. *Early Child Development and Care*, 16(3-4), 231-250. <https://doi.org/10.1080/0300443840160307>
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. doi: [10.5455/cap.20130527](https://doi.org/10.5455/cap.20130527)
- Özdemir, A. A., & Budak, K. S. (2019). Mizaç ve özdüzenlemenin çocukların oyun davranışını yordamadaki rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 78-98. doi: [10.9779/PUJE.2018.223](https://doi.org/10.9779/PUJE.2018.223)
- Parke, R. D., & Clarke-Stewart, K. A. (2001). *Effects of parental incarceration on young children*. U.S. Department of Health and Human Services The Urban Institute.
- Pekkarataş, E. (2010). *3-6 yaş çocukların babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile eğitime katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Peters-Martin, P., & Wachs, T. (1984). A longitudinal study of temperament and its correlates in the first 12 months. *Infant Behavior and Development*, 7, 285-298.
- Prior, M., Sanson, A., Carroll, R., & Oberklaid, F. (1989). Social class differences in temperament ratings of pre-school children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 35, 239-248. <http://www.jstor.org/stable/23086367>
- Putnam, S. P., Sanson, A. V., & Rothbart, M. K. (2002). *Child temperament and parenting*. In: Handbook of parenting: children and parenting. Ed. M. H. Bornstein, Vol. 1, (NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers), 255-277.
- Ramos, M. C., Wright-Guerin, D., Gottfried, A. W., Bathurst, K., & Oliver, P. H. (2009). Family conflict and children's behavior problems: the moderating role of child temperament. *Structural Equation Modeling*, 12(2), 278-298.
- Rubin, K. H., Nelson, L. J., Hastings, P., & Asendorpf, J. (1999). The transaction between parents' perceptions of their children's shyness and their parenting styles. *International Journal of Behavioral Development*, 23(4), 937-957. <https://scholarsarchive.byu.edu/facpub/4667>
- Segrin C., & Flora, J. (2005). *Family communication*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Slomkowski, C. L., Nelson, K., Dunn, J., & Plomin, R. (1992). Temperament and language: relations from toddlerhood to middle childhood. *Developmental Psychology*, 28(6), 1090-1095.
- Spre, K.A., Schmidt, L. A., Theall-Honey, L.A., & Martin-Chang, S. (2004). Expressive and receptive language skills of temperamentally shy preschoolers. *Infant and Child Development*, 13(2), 123-133. <https://doi.org/10.1002/icd.345>
- Taylor, A., & Machida, S. (1994). The contribution of parent and peer support to Head Start children's early school adjustment, *Early Childhood Research Quarterly*, 9, 387-405. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(94\)90016-7](https://doi.org/10.1016/0885-2006(94)90016-7)
- Tezel-Şahin, F., & Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26111/275098>
- Thornberry, T. P., Smith, C. A., & Howard, G. J. (1997). Risk factors for teenage fatherhood. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 505-522. <https://doi.org/10.2307/353942>
- Uzun, H., & Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.518207>
- Wachs, T. D. (2006). The nature, etiology and consequences of individual differences in temperament. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8(4), 271-89.
- Wamboldt, M. Z., & Wamboldt, F. S. (2000). Role of the family in the onset and outcome of childhood disorders: Selected research findings. *Journal of the American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 39, 1212-1219. DOI: 10.1097/00004583-200010000-00006
- Yağmurlu, B., & Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19, 275-296. DOI: 10.1002/icd.646
- Yağmurlu, B., & Sanson, A. (2009). Acculturation and parenting among Turkish mothers in Australia. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(3), 361-380.
- Yağmurlu, B., Sanson, A., & Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramı belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoleri, S., & Küçükyeşil, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 20-38. <https://doi.org/10.17556/jef.95780>
- Yoleri, S., Işıkoğlu-Erdoğan, N., & Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maeuefd/issue/30534/330333>
- Zembat, R., Koçyiğit, S., Akşin-Yavuz, E., & Tunçeli, H. İ. (2018). Çocukların benlik algısı, mizaç ve sosyal beceriler arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 548-567. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/36208/407461>

EXTENDED SUMMARY

During the pre-school period, as one of the most critical periods of life following birth, there is a close relationship between the extend of development of temperamental characteristics of the child that are genetically carried over and the structure of the family as well as the characteristics of family members. Pre-school period is a critical period, and children are very receptive to positive and negative stimuli during this time. Some of the negative aspects of father-child communication within the family environment can have a negative effect on the social and emotional development of the child. For this reason, it will be possible to come up with suggestions with the help of relevant research studies that would identify the positive and negative aspects of father-child communication and reinforce positive sides whilst eliminating negative sides. In this study, it was investigated whether there is a significant relationship between the temperament of preschool children and father-child communication, and whether the relationship between children's temperament characteristics and father-child communication differs according to the variables of children's gender and birth order, fathers' age and education level.

Correlational survey model has been used as the research method in this study. The study group for this research consists of randomly-selected 232 children, 103 female and 129 male students between the ages 4-6, studying in pre-schools located in Ordu province during the school year 2020-2021 and their fathers who were willing to participate in the study. Data was collected with Scale for Temperament Traits of Children (CIMO/STTC), Evaluation Tool for evaluating Mother-Father-Child Communication (ABCIDA/ETMFC) and Personal Information Form. Frequencies and percentages of personal information have been analysed; Kolmogorov Smirnov test, Mann Whitney-U and Kruskal Wallis H tests as nonparametric tests and Spearman Brown Correlation Coefficiency have been used.

According to the findings of the research, there are significant relationships between the CIMO/STTC scores of female and male children and the ABCIDA/ETMFC scores of fathers on the positive side ($p < 0.05$). The difference between the gender of children and the scores of speaking and message sub-dimensions of the ABCIDA/ETMFC have been found to be significant ($p < 0.05$). The birth order of children and the scores of fathers on listening and non-verbal communication sub-dimensions of ABCIDA/ETMFC are significant ($p < 0.05$). The difference between fathers' ages and ABCIDA/ETMFC scores are not significant ($p > 0.05$). The difference between the educational level of fathers and the average scores on the non-verbal sub-dimension of ABCIDA/ETMFC is significant ($p < 0.05$).

As a conclusion, this study identifies that as the activity levels of children increase; conversation, non-verbal communication and empathy levels of fathers increase accordingly. As the proximity and adaptation of children increase, the empathy of fathers increase accordingly. As the children are more eurhythmical; the fathers speak with and listen to their children more. As children's sensitivity towards senses increase as well as their emotional sensitivity; so does the communication of fathers with their children in general. As the reactivity of children and their emotional sensitivity increase, it is remarkable that father-child communication becomes more positive. This conclusion is also emphasized in the relevant literature; and supports the idea that communication is a two-sided process and positive communication characteristics reinforce positive communication process between the resource and the object.

Fathers who have daughters have higher levels of speaking and listening when compared with fathers with sons. Several studies (Block, 1984; Chaplin et al., 2005; Eisenberg et al., 1996) also have the conclusion that there are differences in communication styles of parents with their children according to the gender of children. There are many research studies emphasizing gender-based and temperamental differences within the scope of social and emotional development during pre-school period.

In the study, it was identified that fathers have higher levels of communication with the youngest children of the families, as well as better listening and non-verbal communication skills. This outcome is in line with the research conducted in this field. This is an expected outcome and could be due to the fact that parents have the excitement of becoming a parent for the first time and put their children on the focal spot of their lives; resulting in a more active and visible communication behaviour.

Another outcome of the study shows that fathers' age group does not create a difference with the father-child communication. The literature suggests that the effect of age on communication differs significantly and gets affected by certain variables such as social and economical level of the family and their social and cultural background. The relationship of age group with communication can vary within the literature; and other variables such as social and economical level of the family and their cultural background can also affect the situation. Again, based on the literature, negative outcomes can be seen with younger or older parents; in terms of their communication and parenting behaviours. When the sample group is reviewed, it is observed that 166 fathers are between the ages 31 to 40, who can be considered as middle-aged men. This factor is considered to have an effect on the outcome.

In father-child communication, it was identified that fathers who are primary school graduates use less of a non-verbal communication compared to fathers who are more educated. The same case applies to fathers who are secondary school graduates when compared to fathers with a college degree. In research studies, it was observed that changes may occur in communication and perception patterns of mothers and fathers towards their children, based on negative effects due to their past lives, social and cultural factors, and their knowledge and experience on parenting. The outcome of this study is consistent with the outcomes of studies conducted in this field.

In father-child communication, it was identified that fathers who are primary school graduates use less of a non-verbal communication compared to fathers who are more educated. The same case applies to fathers who are secondary school graduates when compared to fathers with a college degree. In research studies, it was observed that changes may occur in communication and perception patterns of mothers and fathers towards their children, based on negative effects due to their past lives, social and cultural factors, and their knowledge and experience on parenting. The outcome of this study is consistent with the outcomes of studies conducted in this field.